

Sergej Jesenin – Tuně nebes

Tuně nebes v duši zamrazily,
hvězdný oheň studí po kraji.
Ti, jež jsem měl rád, mě opustili,
ti, pro něž jsem žil, mě neznají.
Ale přesto, šlapaný a štvaný,
na svit luny chci se usmívat,
na té zemi k nedomilování
za všechno, co dal, mám život rád.

přeložil Jan Zábrana

Odkaz na on-line vizualizaci [ZDE](#)

AUTOR, TEXT, INTERPRETACE

Chuligán, superstar, trpící i nepohodlný

Životní příběh i verše Sergeje Alexandroviče Jesenina (1895–1925) jsou snad nejčistší ukázkou toho, co se obvykle nazývá jako velká ruská duše. Je to zvláštní vztah ruské společnosti k poezii a k básnictví a odtud pramenící specifická podoba ruského básnictví.

Píšu tu záměrně ruského, protože to, jak byl tento fenomén použit a zneužit v době SSSR, je zase jiná kapitola, která se ostatně dost tragicky dotýká i Sergeje Jesenina. I když žil pouhých třicet let, prožil toho víc, než obsáhne životů několik. Především byl od mládí pokládán za velmi talentovaného a zásadního básníka, dále pak si nemohl stěžovat na nepřízeň žen. V jeho životě se jich vystřídal několik, patřily do různých sociálních vrstev, ale spojovala je až obžerná láska k tomuto mladíčkovi: chuligánovi i geniálnímu lyrikovi. Jmenujme alespoň slavné a krásné herečky – kromě Duncanové a Tolsté byl ženat ještě s herečkou Zinajdou Rajchovou, tehdy uznávanou hereckou ikonou. Vydal přes dvě desítky knih, procestoval celou Evropu, Kavkaz i Spojené státy.

Pro jeho poezii je typická autostylizace, lyrický mluvčí vždy představuje určitý jasně daný typ, v jehož jménu a jeho hlasem zpívá. Zpočátku je to vesnický bard opěvující krásu ruského venkova, později elegant v cylindru, který ale není smířen se světem, v němž žije, a proto na něj reaguje chuligánstvím, rvačkami a příklonem ke kriminálnímu a opileckému světu velkoměsta (zejm. sbírka *Moskva kabackaja*, tedy Moskva putyk). V závěrečné části své tvorby je to pak moudrý, časně vyspělý mluvčí, který rekapituluje svůj bouřlivý život a hledá východisko v lásce a pochopení.

Poněkud nejasný je Jeseninův odchod ze života. Podle oficiální, tehdejší režimem i dnešním Ruskem prosazované verze spáchal opilý sebevraždu. Ovšem některé důkazy (zejména skutečnost, že jako oběšenec nezemřel na udušení, ale na zlomený vaz, a řada dalších nejasností, včetně faktu, že zejména za své poslední verše, které si kladly otázku smyslu Velké říjnové socialistické revoluce, nebyl ani oblíbený, ani pohodlný nastupujícímu bolševickému režimu) hovoří o tom, že byl spíše připraven o život některou z tajných složek tehdejší policie. Jisté je, že během svého života požíval popularity, jakou dnes známe snad jen u největších rockových legend a hvězd. To jej ostatně také často přivádělo do putyk a divokých pijatky nejen se přáteli, ale i jen s čistě náhodnými „známými“.

Příznačný, až legendární je konec jeho života: den před svou smrtí dal příteli (agent GPU) Volfu Erlichovi lísteček, na němž vlastní krví stálo: „Na shledanou, drahý, na shledanou, / zůstaneš mi v srdci navěky./ Rozejdem se, není na vybranou. / Svede nás až zítřek daleký. // Na shledanou, bez slov, bez loučení / ožel stesk i smutek někdejší, / umřít – na tom nic nového není, / ani žít však není novější.“

I zvolená báseň ukazuje právě tuto tóninu Jeseninova psaní: je to tón melancholie, smutku, vědomí osamění, zároveň ale smíření a vědomí, že život, ať už je jakýkoliv, má svou cenu.

Jesenin je především mistr verše, a to jak v rovině rytmické, tak zvukomalebné, proto ostatně činí tak výrazné problémy jeho překlad. Pevné je rytmické uspořádání, v tomto případě překládáno trochejsky, ovšem základním metrem Jesenina je jamb, v ruštině velmi dobře realizovatelný díky pohyblivému přízvuku. Zároveň je tu využito klasické anafory, stejně jako pravidelného rýmu, to vše proto, aby vznikl velmi plastický obraz světa, ve kterém se nachází smutek a opuštěnost („Ti, jež jsem měl rád, mě opustili, / ti pro něž jsem žil, mě neznají.) To všecko je uvozeno melancholickým obrazem podvečera: „Tůně nebes v duši zamrazily, / hvězdný oheň studí po kraji.“ Zde je ostatně vidět Jeseninova dokonalá znalost krajiny, živelů a jejich moci, odtud obrazy plné skutečného, až hmatatelného prožitku.

Proto je také smutek ze samoty o to intenzivnější, že je propojen s obrazem nehostinné přírody. Ostatně o to větší kontrast potom způsobuje odvaha pokračovat dál v takovém životě, a především pak přímočarý výraz touhy po životě a přitakání životu: „Ale přesto, šlapaný a štvaný, / na svit luny chci se usmívat, / na té zemi k nedomilování / za všechno, co dal, mám život rád.“

PRACOVNÍ METODICKÝ LIST

Cíl: Lyrismus je samou podstatou básnění. Schopnost evokovat přírodní náladu, pojmenovávat city lyrického mluvčího, vystavět ze slov jasné a zřetelné obrazy. Umění propojit významy na základě rýmových shod, to jsou jen některé vlastnosti toho, co by se dalo označit jako čirý lyrismus. 20. stol. takovému způsobu veršování příliš nepřeje. Zejména na jeho počátku, v době rodících se avantgardních postulatů, se přesto najde řada autorů, v nichž toto prazákladní volání poezie vytryskne. Sergej Jesenin je doslova klasickou ukázkou.

Jak byste nazvali tyto básnické prostředky: „Tůně nebes v duši zamrazily, / hvězdný oheň studí po kraji“?

Jde o metafory. V prvním případě je to metafora tmavě modré a zaoblenosti, kterou večer vyvolává, v případě druhém je to zase barevnost hvězd. Zároveň jsou ale oba verše též do jisté míry oxymórony, protože tůně nemusí pouze studit či mrazit, a oheň nestudí už vůbec.

Jakým prostředkem je zvyšováno napětí?

Je to anafora, která je jednak signálem výčtu, ale též stupňování: Ti, jež jsem měl rád, ti mě „jen“ opustili, ale ti, pro které jsem žil, ti mě už ani neznají.

Jaký obraz je použit pro změnu stavu lyrického mluvčího?

Je to opět obraz měsíce, přesněji jeho svitu: Na svit luny chci se usmívat.

Jaká je hodnota tohoto světa, kterou básník uznává a pro kterou je jeho mluvčí ochoten překonat i všelijaké útrapy?

Pozoruhodné je, že není nijak zřetelně definována, jako by souvisela se životem jako takovým, je neoddiskutovatelná, a tím i absolutní: „na té zemi k nedomilování / za všechno, co dal, mám život rád.“ Čtenář netuší, co tento život, viděný z prostoru chladu a osamění, dal, víme ale, že je to svět k nedomilování, cosi definitivního a zároveň nedosažitelného.

Proč se ve vizuálu mění čas, jak je to vyjádřeno a je podle vás tento postup funkční?

Z noci, která metonymicky opakuje obraznost básně, se dostáváme do rozbřesku a dne, který podle nás funkční je, protože právě ukazuje interpretační možnosti: to, co se totiž v básni proměnilo, možná není čas, ale nálada, atmosféra. Ovšem atmosféra nikoli světa kolem, ale vnitřní nastavení. A to lze, a podle nás s úspěchem, vyjadřovat i ranním světlem.

Jak tu funguje tento rozbřesk, v jakých rovinách?

Nejprve v hereckém gestu: od smutné registrace (psaní, poklepávání nohou, noční pití) přes únavu až po drobné pousmání a přitakání životu. Dále pak v nasvícení jednotlivých atributů, asi nejvýrazněji je to vidět na barevné proměně plápolající svíčky, která jako by se také celá rozsvítila. V neposlední řadě je to pohled z okna a jeho ranní kontury, elegantně podle nás dokreslující onu krásu života k nedomilování.